

DOBROVOLNICTVÍ

Lucie Somrová
Alžběta Klégrová

Motto:

„Dobrovolník je člověk, který si dostatečně věří v tom, že může sám změnit věci, se kterými není spokojen. Je to člověk, který se odhodlá udělat ten jednoduchý, ale důležitý krok k tomu, aby se sám zapojil do činnosti, která je třeba nedostatečně zajišťována státními institucemi. Někdo, kdo neváhá obětovat část svého volného času pro vyplnění prázdného času druhých (např. dětí či nemocných) anebo zajištění aktivity, kterou by jinak neměl kdo organizovat (např. vysázet pár stromů).“

Tošner, J.

→ OBSAH

Úvod	5
Definice dobrovolnictví	7
Znaky dobrovolné činnosti	8
Dělené dobrovolné činnosti	12
Dobrovolník	17
Význam dobrovolnictví	20
Dobrovolnictví a rodina – HoSt Home-Start	21

→ Úvod

Přestože je pojem dobrovolnictví často používán v souvislosti s aktivitou dobrovolníků, v publikacích na toto téma však nebývá vysvětleno, co konkrétně pod toto slovo autoři zahrnují. Většina autorů tímto pojmem označuje samotnou dobrovolnou činnost, jak je tomu například v příručce Gabriel ve škole, kde můžeme číst: *„Běžně pod pojmem dobrovolnictví rozumíme činnost, pro kterou se jednotlivec rozhodne zcela svobodně, jeho úmyslem je tedy pomoci druhým – přispět svou prací ke zlepšení jejich životní situace.“*¹

V jiné souvislosti je pak pod tento pojem zahrnuto vše, co se dobrovolné činnosti týká – to znamená i její organizace, propagace, ti kdo se tím zabývají (koordinátoři, organizace) a současně také dárcovství - tedy celá oblast, jejíž jádrem je činnost dobrovolníků. Tak tento pojem používá například R. Duben: *„Jádro koncepce voluntarismu² spočívá v tom, že jednotlivci participují na spontánních, soukromých a svobodně zvolených aktivitách, které přinášejí nějaký efekt pro veřejné společné blaho, které je pocítováno participanty.“*³ Samotnou činnost dobrovolníků je pak nejpřesnější nazývat dobrovolná činnost.⁴

¹ Gabriel ve škole. Praha: AGNES, 2001.

² R. Duben používá anglický výraz pro dobrovolnictví.

³ DUBEN, Rostislav. Neziskový sektor v ekonomice a společnosti. Praha: CODEX Bohemia s.r.o.,1996.s.158.

⁴ Není dobré používat pojem dobrovolná práce, protože, jak poznamenávají Tošner a Sozanská (2002), se slovem práce se většina lidí spojí činnost vedoucí k výdělku.

→ Znamky dobrovolné činnosti

Mgr. Lucie Šormová

Hlavní znamky dobrovolné činnosti jsou, že je neplacená, vědomá a svobodně zvolená, v kterékoliv oblasti společenského života. Neplacená znamená neohodnocená finančně jako práce zaměstnanců. Neznamená to však, že by neměly být dobrovolníkovi nahrazeny náklady, které jsou spojeny s výkonem jeho dobrovolné činnosti⁵. Je však důležité nezapomenout, že právě forma a způsob ocenění a odměn ukazuje, jak si organizace dobrovolníků cení, protože neplacená neznamená práce bez odměny. Pro dobrovolníka je nejdůležitější odměnou poděkování. Ochman a Jordan navrhuji ještě několik dalších způsobů, které mohou dobrovolníky motivovat⁶: uspořádat slavnost dne dobrovolníků, přát k svátku a narozeninám (popř. připravit pro dobrovolníky i dárky), předat odznak s logem organizace, uvádět jména dobrovolníků ve výročních zprávách, zvat je na neformální setkání týmu, pomoc v osobním rozvoji, sociální výhody podobné zaměstnancům (například obědy, ochranný oděv, slevy).

Všechny vyjmenované odměny není však možné v ČR uplatnit. Například organizace, která sama neposkytuje obědy, nemůže pro dobrovolníka objednat stravenky, jako určitou formu odměn (ty je možné objednávat pouze pro zaměstnance). Naopak velmi dobrou formou odměny jsou vzdělávací kurzy dobrovolníků, které mohou být užitečné nejen pro jejich dobrovolnou činnost. Na ty je možné získat peníze z programů podporujících vzdělávání dospělých, jako je například program Sokrates.

Dobrovolná činnost je vědomá a svobodně zvolená. Za dobrovolnou činnost by se dala označit v podstatě jakákoliv podpora, například převedení staré paní přes přechod, nebo hození koruny do klobouku člověku v nouzi - tyto činnosti si však jako dobrovolnou činnost neuvědomujeme, a proto jí také nejsou.

To, že je dobrovolná činnost svobodně zvolená, považuji za její nejdůležitější znak. Éra tzv. reálného socialismu v ČR z hlediska dobrovolnictví nechala za sebou negativní dědictví právě proto, že za dobrovolnou činnost byly označovány takové činnosti, které nebyly svobodně zvolené (lidé museli dělat „dobrovolné brigády“ v rámci svého zaměstnání, museli „dobrovolně“ pracovat v různých organizacích spojených s tehdejší ideologií, aby nemuseli čelit pronásledování, atd.).

⁵ Podle Friče (2001) však většina organizací v ČR tyto náklady nehradí a dobrovolník se tak stává ještě sponzorem organizace, ve které pracuje.

⁶ OCHMAN, M.; JORDAN, P. Dobrovolníci: Cenný zdroj. Baltimore: The John Hopkins University for Policy Studies, 1997.s.23.

Tento znak je také důležitý pro oddělení dobrovolné činnosti a praxe, kterou student vykonává v rámci svého vzdělávání a je pro něj povinná – školní praxi není možné považovat za dobrovolnou činnost.

Dobrovolná činnost se může odehrávat v jakékoli oblasti společenského života. Tento znak zdůrazňují proto, že pro mnoho lidí je dobrovolná činnost spojena pouze se sociální oblastí a zapomíná se na spolkovou činnost, kulturu, ekologii, vedení sportovních aktivit atd.

→ Dělení dobrovolných činností

Dobrovolné činnosti je možné dělit podle různých kritérií: z hlediska časového; podle oblasti společenského života, ve které se děje; podle role, jakou hraje v organizaci; a podle toho, jakým způsobem vzniká atd. Nejdůležitější české internetové stránky týkající se dobrovolnictví dělí dobrovolné činnosti na **dobrovolnou občanskou výpomoc, dobrovolnictví vzájemně prospěšné, dobrovolnictví veřejně prospěšné a dobrovolnou službu**⁷. Také se zde k dobrovolným činnostem řadí **dárcovství**, které je však označováno za jednoduchou pasivní formu, která nevyžaduje větší odhodlání a nadšení. Ty jsou naopak potřebné tehdy, když člověk jako dobrovolník věnuje svůj čas a energii.

Dobrovolná občanská výpomoc je dobrovolná činnost v rámci rodiny, příbuzenstva, mezi přáteli a sousedy. Vyznačuje se spontánností, neočekáváním finančního ohodnocení (jako ostatně každá dobrovolná činnost) a dále tím, že člověk, který jí vykonává, ji považuje za samozřejmou (například vnuk běžně přináší babičce ze sklepa uhlí).

Jako systém vzájemných protisluzeb se dobrovolná občanská výpomoc značně rozvíjela v době totalitního režimu, kdy nebylo možné některé věci koupit a jen díky výměnám a vzájemné pomoci bylo možné některé důležité věci sehnat. Její kořeny je možné najít v historii, například v době, kdy neexistovaly stroje a zemědělská výroba byla závislá zvláště při sklizni na tom, jak si jednotliví zemědělci vzájemně pomohli.

Jako **dobrovolnictví vzájemně prospěšné** se označuje dobrovolná činnost v rámci komunity – obce, farnosti, klubu, spolku. Tuto činnost vykonávají členové komunity v rámci realizace společných cílů a zájmů a je k užítku převážně členům komunity.

Tomu však neodpovídá zařazení dobrovolných hasičů do této skupiny (přestože jsou do této skupiny zařazení na výše uvedených internetových stránkách). Ti sice pořádají pro svůj rozvoj

⁷ Druhy dobrovolnictví [online]. Praha: 2002 [cit. 2003-02-10]. Dostupný na WWW: <http://www.dobrovolnik.cz/d_druhy.shtml>

čvičení a pro svou zábavu soutěže a plesy, ale současně je jejich hlavním cílem zachraňovat druhé (ne členy organizace) před požáry, což je spíše veřejně prospěšným dobrovolnictvím.

V některých organizacích tedy mohou probíhat činnosti jak vzájemně, tak i veřejně prospěšné. Nejvýraznějším příkladem vzájemně prospěšného dobrovolnictví je spolková činnost. Ta má v českých zemích dlouholetou tradici, přestože v době totalitního režimu byla téměř přerušena. První spolky, které v Čechách podporovaly rozvoj národní kultury, umění, vědy a vzdělávání, vznikaly v období Národního obrození (zhruba od r. 1830). Byly to například tělocvičné, ženské a okrašlovací spolky, pěvecké sbory, dobrovolní hasiči. Tyto spolky sloužily hlavně ke zvýšení vzdělanosti a povědomí o bohaté minulosti českého národa. V období tzv. První republiky se počet spolků a jejich aktivit neustále zvyšoval. Tehdy vzniklo také mnoho spolků věnujících se veřejně prospěšné dobrovolné činnosti. Tato doba je označována za „zlatý věk“ spolkového života⁸. Některé ze spolků, které tehdy vznikly, přetrvaly až do dneška a ty, jejichž činnost byla totalitním režimem násilně přerušena, se snaží navazovat na své dřívější aktivity. I dnes vznikají stále nové spolky zvláště v oblasti kultury, sportu a volnočasových aktivit dětí a mládeže.

Veřejně prospěšné dobrovolnictví je dobrovolná činnost ve prospěch druhých, která je podobná placené práci v tom smyslu, že dobrovolník má vymezenou činnost, které se věnuje a která musí být vykonána tak, aby se na ní mohl příjemce pomoci spolehnout. „*Oproti vzájemně prospěšnému dobrovolnictví je u tohoto typu dobrovolnictví na prvním místě potřeba být užitečný svému okolí.*“⁹ Na tomto druhu dobrovolné činnosti je postavena práce mnoha neziskových organizací a její organizaci se věnují dobrovolnická centra. Tato činnost může plnit svou roli pouze tehdy, když je řádně zorganizována a když je vymezena role dobrovolníka a jeho vztah k zaměstnancům organizace. Dobrovolník potřebuje jasně znát poslání organizace, mít dobrý výcvik a cítit osobní odpovědnost za práci, kterou vykonává.

„**Dobrovolná služba** je obvykle dlouhodobý (až několika měsíční) závazek věnovat se dobrovolné práci často mimo svojí zemi.“¹⁰ Má mnoho znaků společných s veřejně prospěšným dobrovolnictvím. Důležitá je zde dlouhá doba trvání služby a formalizovaný vztah k organizaci, která dobrovolníka vysílá a pro kterou pracuje. Tyto prvky jsou důležité zejména při dobrovolné službě v zahraničí, kdy je nutné zařídit pojištění a absolvovat různá školení.

⁸ LAŠŤOVKA, Marek; kol. *Pražské spolky. Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895 – 1990*. Scriporium, 1998.

⁹ Druhy dobrovolnictví [online]. Praha: 2002 [cit. 2003-02-10]. Dostupný na WWW: <http://www.dobrovolnik.cz/d_druhy.shtml>

¹⁰ Tamtéž.

Dalším možným dělením je dělení **podle doby trvání dobrovolné činnosti**. Tak lze dobrovolnou činnost rozdělit na dobrovolnou pomoc při jednorázových akcích a dlouhodobou dobrovolnou činnost a dobrovolnou službu.

Při jednorázové pomoci stačí ústní dohoda mezi dobrovolníkem a organizací. Je nutné pouze přesně dobrovolníkovi vysvětlit jeho úkol při akci. Nejčastější dobrovolníky zajišťovanou akcí bývají veřejné sbírky, dále pak benefiční a informační akce, koncerty atd. Dlouhodobá dobrovolná činnost je pravidelná a opakovaná. Vztah mezi organizací a dobrovolníkem by měl být formalizován – smlouva by měla být písemná. Organizace pak může s dobrovolníkem a jeho činností na určitou dobu počítat, proto také může investovat do přípravy popř. pojištění za škody. Dobrovolná služba je nejen dlouhodobá, ale současně nepřetržitá – v podstatě vyplňuje čas jako zaměstnání. Dobrovolník touto činností tráví 20 a více hodin týdně. Jak už jsem uvedla, jedná se většinou o činnost v zahraničí. Mnoho dobrovolníků ji proto využije k tomu, aby se zdokonalili v cizím jazyce, či poznali jiné kulturní prostředí.

Dělení **podle oblasti společenského života**, ve které dobrovolníci svou činnost vykonávají:

- Zdravotnictví a sociální oblast. Právě v souvislosti s touto oblastí jsou dobrovolníci nejčastěji zmiňováni. Jsou zde kladeny nejvyšší nároky na jejich profesionalitu a přípravu, protože na nich často závisí nejen spokojenost klienta, ale i kvalita jeho života. Navíc v některých případech je na dobrovolnících přímo závislé dosažení cíle organizace (to je například tam, kde jediným zaměstnancem organizace je koordinátor a školitel dobrovolníků a samotnou práci s klientem vykonávají pouze dobrovolníci).
- Zvláštním druhem organizací pracujících s dobrovolníky v sociální oblasti jsou humanitární organizace, jejichž dobrovolníci pomáhají v neobvyklých krizových situacích, jako jsou živelné katastrofy a válečné konflikty. To je oblast, která by se určitě nedala pokrýt pomocí profesionálních pracovníků, protože v co nejrychlejší době je potřeba pomoci velkému počtu postižených lidí a možnosti profesionálů bývají omezené.
- V oblasti ochrany životního prostředí existují velké organizace budované pouze na činnosti dobrovolníků, které působí v regionech, celostátně i na mezinárodní úrovni. Věnují se jak řešení ekologických problémů, tak i jejich předcházení, formou různých protestů (demonstrací, podpisových akcí, atd.). Z rozhovoru se studenty, kteří se jako dobrovolníci v této oblasti angažují, jsem pochopila, že k práci v oblasti ekologie je motivuje pocit, že mohou dosáhnout velkých změn ve prospěch všech, dokonce „zachránit svět před sebezničením“.

- Se sportem je již tradičně spojena spolková činnost. Například jeden z nejznámějších je Sokol, který přežil i éru tzv. reálného socialismu. Ale jsou to nejen velké organizace s celostátní působností, patří sem i spolky sdružující sportovce a jejich fanoušky kolem malých sportovních klubů. Dobrovolníci se zde starají o údržbu majetku klubu (hřiště, klubovny), nebo o přípravu dětí a mládeže. V malých vesnicích je sportovní spolek často jedinou organizací, která nabízí program pro volný čas dětem a mládeži. Ve Velké Británii dokonce vznikají při sportovních klubech komunitní centra.
- Kultura je také (stejně jako sport) oblast, ve které pracovaly již první spolky (viz výše), například spolky okrašlovací. Nejčastěji to byly spolky zaměřující se na určitou kulturní památku, o jejíž údržbu se staraly a připravovaly akce osvětlující její historii, dále spolky pořádající kulturně-vzdělávací akce. Po roce 1989 vzniklo také mnoho neziskových organizací, ve kterých neprofesionálové – dobrovolníci prezentují své představy o umění a vytváření tak další alternativy uměleckého vnímání.

Tošner a Sozanská dělí dobrovolnictví mimo jiné podle toho, jakým způsobem vzniká¹¹. Dělí je na dobrovolnictví, jenž vzniká „zdola nahoru“ a dobrovolnictví, které působí „zvenčí dovnitř“¹². První vzniká tak, že skupina lidí (kteří možná ani o dobrovolnictví nic netuší), začne pořádát nějakou aktivitu, či bojovat za určitý cíl. Postupně se pro zlepšení práce začíná vytvářet struktura a vzniká tak dobrovolná organizace, která se může přerodit až v neziskovou organizaci. Následně pak uskutečňuje své poslání pomocí dobrovolníků. Organizace, kde vzniká dobrovolnictví „shora dolů“, je taková organizace, kde se pracovní tým skládá nejdříve pouze z profesionálů. Ti se pak rozhodnou, že by mohli svou práci zefektivnit, či doplnit činností dobrovolníků. Pak tedy začnou hledat vhodné dobrovolníky a zapojovat je do své práce. Tento způsob vzniku v sobě zahrnuje příchod dobrovolníků „zvenčí dovnitř“ (jak patrně myslí Tošner a Sozanská), což může mít jak výhody v oživení dosavadních služeb, zároveň však tyto nové prvky mohou dosavadní profesionálové vnímat jako ohrožení.

Jako poslední bych zde uvedla dělení dobrovolnictví **podle role, jakou hraje v organizaci**, podle Křížové¹³. Jednotlivé typy bych nazvala: dobrovolnictví jako hlavní forma činnosti, dobrovolnictví jako součást práce organizace a dobrovolnictví jako doplňková činnost.

¹¹ TOŠNER, Jiří; SOZANSKÁ, Olga. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál, 2002. s. 38, 39.

¹² Za přesnější označení považuji dobrovolnictví, které vzniká „shora dolů“.

¹³ FRIČ, Pavol; kol.. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice. Výsledky výzkumu NROS a AGNES*. Praha: AGNES a NROS, 2001. s. 103.

V organizaci, kde je dobrovolnictví hlavní formou činnosti, závisí na dobrovolnících celý její chod a plnění jejího poslání. Taková organizace má jednoho či několik málo profesionálních pracovníků, kteří jsou většinou koordinátory dobrovolníků a organizátory. Samotnou práci pak vykonávají dobrovolníci. Jsou to například organizace koordinující dobrovolníky v nemocnicích či hospicích, nebo již zmíněné humanitární organizace.

Když je dobrovolnictví součástí práce organizace, znamená to, že část práce profesionálních zaměstnanců, dělají dobrovolníci a tím vlastně snižují finanční náklady organizace. Tuto formu dobrovolnictví často dělají různí odborníci, kteří kromě svého zaměstnání vykonávají činnost odpovídající jejich profesi jako dobrovolníci v neziskových organizacích. Například účetní vede jako dobrovolník účetnictví neziskové organizaci, dobrovolník psycholog školí další dobrovolníky pro práci s klientem nebo dobrovolník právník sestavuje neziskové organizaci smlouvy.

Dobrovolnictví jako doplňková činnost zefektivňuje a zkvalitňuje služby organizace. Ta však na dobrovolnictví není závislá a mohla by i bez něj plnit své hlavní cíle. Sem patří například dobrovolná činnost týkající se vyplnění volného času a přispívající k psychické pohodě klientů v ústavních zařízeních.

→ Dobrovolník

„Dobrovolník je člověk, který bez nároku na finanční odměnu poskytuje svůj čas, svoji energii, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních lidí či společnosti.“ „Dobrovolník je člověk, který si dostatečně věří v tom, že může sám změnit věci, se kterými není spokojen. Je to člověk, který se odhodlá udělat ten jednoduchý, ale důležitý krok k tomu, aby se sám zapojil do činnosti, která je třeba nedostatečně zajišťována státními institucemi. Někdo, kdo neváhá obětovat část svého volného času pro vyplnění prázdného času druhých (např. děti či nemocných) anebo zajištění aktivity, kterou by jinak neměl kdo organizovat (např. vysázet pár stromů).“¹⁵

Dobrovolníkem může tedy být každý zralý a způsobilý člověk¹⁶, který je ochoten věnovat svůj čas a kompetence. Konkrétní činnost však závisí na možnostech organizace a schopnostech dobrovolníka.

¹⁵ *Kdo je dobrovolník* [online]. Praha: 2002 [cit. 2003-02-10]. Dostupný na WWW: <http://www.dobrovolnik.cz/d_druhy.shtml>

¹⁶ Zralost a způsobilost u dobrovolníka nemají organizace obvykle možnost testovat, tudíž posouzení těchto vlastností závisí na profesionálové, který dobrovolníka přijímá.

Není možné říci, že existují další konkrétní vlastnosti, které musí člověk nezbytně mít, aby se mohl stát dobrovolníkem. Podmínkou je pouze ochota pracovat bez finanční odměny. Jsou ale některé vlastnosti, které určitě dobrovolníkovi v jeho činnosti pomohou. Je to otevřenost, flexibilita, schopnost spolupracovat, vnímavost, odpovědnost, tolerance, nezištnost. Je dobré, když dobrovolník vykonává své úkoly tak, že může být organizací vnímán jako spolehlivý pomocník, na kterého je možné mít podobné nároky jako na placené zaměstnance. Z druhé strany, organizace by při zadávání úkolů měla brát na zřetel jeho individuální nadání a dovednosti, současně mu nechat prostor pro jeho tvořivost. *„Možnost ovlivnit třeba jen tu nejmenší částku práce organizace slouží jako zvláštní druh motivace, protože člověk se cítí součástí organizace a může pomoci měnit její cestu.“¹⁷*

Pro konkrétní úkoly a funkce v organizaci je nutné vybírat dobrovolníka s potřebnými dovednostmi. Tam, kde dobrovolník přichází do styku s klienty nebo kde se od něj vyžadují zvláštní dovednosti, je nutné dělat výběrové řízení. Například program pro uprchlíky nemůže realizovat dobrovolník, který neumí žádný jazyk, kterým by se s nimi mohl dorozumívat. Výběrová řízení (pro výběr dobrovolníků) nejsou ještě zcela obvyklá, protože pracovníci organizací jsou většinou rádi, že sehnali vůbec nějakého dobrovolníka.

Výběrová řízení by se však do budoucna měla stát pravidlem. V případě, že se možnosti dobrovolníka rozchází s potřebami organizace, nemůže pak jeho činnost plnit svůj účel. Proto je nutné, aby organizace vždy dokázala přesně definovat roli dobrovolníka (co má dělat, jaké potřebuje dovednosti), pak jej vybrat, zkoordinovat práci profesionálů a dobrovolníků a následně propustit dobrovolníka, který na práci nestačí, nebo se k ní nestaví zodpovědně.

Člověk se může stát dobrovolníkem dvěma způsoby. *„Buď přijde nejprve příležitost, zájem o konkrétní aktivitu, které se chce jedinec věnovat – právě v tom případě si ani nemusí být vědom existence instituce dobrovolnictví, o které píše knihy a pořádají se konference... Anebo přijde jako první vůle a chuť být dobrovolníkem a pak až následuje hledání možného uplatnění“¹⁸*. V takovém případě pak dobrovolníci hledají inzeráty a obrátí se na organizace, o kterých ví, že pracují s dobrovolníky, nebo využijí služeb dobrovolnických center (vysílajících organizací). S jejich pomocí pak najdou vhodné místo. Naopak v prvním případě, kdy se nejdříve naskytne příležitost či nabídka, je to nabídka jim známé organizace, organizace, již jsou členy oni nebo jejich přátelé, nebo nabídka přátel, kteří jsou dobrovolníky, nebo v nějaké neziskové organizaci pracují.

V ČR dělají dobrovolníky většinou mladí lidé, převážně studenti středních a vysokých škol, dále pak ženy mezi 50 – 60 lety.¹⁹ Tento jev bych zdůvodnila hlavně množstvím nevyužitého

volného času (studenti i ženy, kterým odešly děti nebo které právě nastoupily do důchodu, mají často volný čas, pro který ještě nenašli využití). U studentů to lze navíc zdůvodnit snahou získat zkušenosti a u žen v této věkové kategorii syndromem „opuštěného hnízda“, stále chtějí být něčím užitečné, i když už děti odrostly a vést domácnost již není tak náročné.

Souhrnem lze říci, že dobrovolnictví je široká oblast zahrnující různé druhy činností dobrovolníků a také jejich organizaci a propagaci. Aby mohla být činnost považována za dobrovolnou musí být neplacená, vědomá a svobodně zvolená. Dobrovolníkem může být v podstatě každý člověk, který se chce dobrovolné činnosti věnovat, konkrétní činnost však musí být vybírána s ohledem na jeho schopnosti a dovednosti, aby jeho pomoc byla účinná.

→ Význam dobrovolnictví

Význam dobrovolnictví můžeme vidět na třech úrovních – co dobrovolnictví přináší samotnému dobrovolníkovi, čím obohacuje organizaci, pro kterou pracuje, a co dává společnosti.

Význam dobrovolné činnosti pro dobrovolníka

Pro dobrovolníka má jeho činnost význam zejména v tom, že se v ní realizuje, posiluje své sebevědomí (může se cítit užitečným pro druhé) a má možnost uplatnit své schopnosti. Díky tomu, že přichází do nového prostředí, získává zkušenosti, nové kontakty a nachází přátele, musí rozvíjet své schopnosti a učit se novým dovednostem, aby dokázal pomáhat. Tím si rozšíří a prohloubí kvalifikační předpoklady. Pro dobrovolníka, který je nezaměstnaný, nebo právě nastoupil do důchodu, má jeho činnost význam pro udržení sociálních dovedností spojených s prací. V neposlední řadě je také dobrovolná činnost smysluplným vyplněním volného času. *„Jen menšina dobrovolníků se domnívá, že svou dobrovolnou činností získali také společenské uznání a prestiž.“*²⁰

V zemích s dlouholetou tradicí dobrovolnictví získávají dobrovolníci díky své činnosti prestiž. V ČR je to pouze v tom případě, pokud svou činnost vykonávají u známé organizace, jinak tím pravděpodobně žádnou prestiž nezískají. Protože *„většina obyvatel se domnívá, že dobrovolnictví je jen jakousi chatrnou náhražkou za selhávající státní aparát. Dokonce i věda často*

²⁰ Tamtéž.s.64.

pohlíží na dobrovolné organizace jako na nepodstatný doplněk státu a komerčního sektoru. Z hlediska ekonomické teorie neziskových organizací vznikl neziskový sektor jako reakce veřejnosti na selhání trhu a státu v poskytování služeb občanovi.²¹ Neziskový sektor a stejně tak dobrovolnictví není však pouhým doplňkem, je naopak velmi důležitý. Lze to snadno dokázat faktem, že altruismus existoval dříve než trh a sociální stát se vyvinul později než organizovaná dobročinnost.

Aby se však mohla stát dobrovolná činnost i věcí prestiže, je nutné o dobrovolnictví informovat a zdůrazňovat jeho potřebnost. Akce v rámci Mezinárodního roku dobrovolníků v ČR (reklamní kampaň upozorňující na práci dobrovolníků, přednášky atd.) byly jen zlomkem (přestože prospěšným) toho, co je nutné udělat, aby občané ČR pochopili význam dobrovolnictví.

Význam práce dobrovolníků pro organizaci

Pro organizaci je dobrovolnictví významné také v mnoha ohledech. Zprv se dobrovolníci mohou věnovat tomu, co nestačí vykonávat placení zaměstnanci v rámci své pracovní náplně a tím rozšiřují a zkvalitňují služby organizace.

Příkladem toho je dobrovolnictví v nemocnicích a domovech důchodců. Náplní práce zdravotních sester je starat se o fyzický stav pacienta. Psychický stav pacienta má na jeho uzdravování také vliv, ale zdravotní sestry na další práci nemají čas – zde je právě místo pro dobrovolníky, kteří mohou svou přítomností, zájmem a rozhovorem pacienta povzbudit.

Podobné je to u nepravidelných akcí. Pokud například organizace pořádá jednou ročně benefiční koncert, potřebuje při tom dělat více aktivit, než mohou zastat její zaměstnanci. Současně také tím, že dobrovolníci pracují zadarmo, šetří organizacím omezené finanční prostředky a při podávání projektů u některých institucí (například v programu Phare a Aceso financovaných ze zdrojů Evropské unie) mohou organizace uvádět dobrovolnickou práci (přepočítanou na peníze) jako svůj podíl na financování.

Dále dobrovolníci přinášejí nový pohled, nápady a zpětnou vazbu. Zaměstnanci, kteří pracují v organizaci dlouho, někdy nemají už tolik energie k nacházení stále nových podnětů

²¹ FRIČ, Pavol. Význam dobrovolnictví v moderní společnosti [online]. Praha: 2002. [cit. 2004-01-15]. Dostupný na WWW: <http://www.dobrovolnik.cz/nazory.shtml?restrict=number.....1&res_val=22>

pro vylepšování své práce. Nemusí být schopni se na organizaci dívat pohledem, jakým ji vidí klienti, či lidé zvenčí. V tom jim může pomoci dobrovolník, který právě zvenčí přichází. Má spoustu energie a mohou ho napadat věci, které zaměstnanec přes množství pracovních úkolů nevidí. Jako poslední bych uvedla, že dobrovolník může také přispět k propagaci organizace (aniž by ji nějak aktivně prováděl), informuje své okolí o činnosti organizace a rozšiřuje okruh lidí, kteří organizaci znají.

Význam dobrovolnictví pro společnost

Pro společnost má dobrovolnictví význam zejména v tom, že podporuje občanskou aktivitu a zapojuje občany do tvorby jejich vlastního životního prostoru – do identifikace a řešení problémů. Dále, jak říká Všeobecná deklarace o dobrovolnictví:

„Dobrovolnictví, individuální nebo skupinová činnost, umožňuje:

- *udržovat a posilovat takové lidské hodnoty, jako jsou soudržnost, zájem o druhé a služba jiným lidem;*
- *aby jednotlivci mohli uplatňovat svá práva a odpovědnost jako příslušníci komunity a aby se zároveň mohli po celý život učit růst, realizovat veškerý svůj lidský potenciál;*
- *propojení navzdory rozdílům, které nás rozdělují, abychom mohli žít ve zdravých, udržitelných komunitách a abychom mohli společně usilovat o nalezení nových řešení pro společné úkoly a mohli jsme utvářet náš kolektivní osud.“²²*

Dobrovolnictví podporuje solidaritu mezi lidmi navzájem a doplňuje činnost dalších sektorů. Dobrovolná činnost poskytuje prostor pro sociální začlenění nezaměstnané a jinak marginalizované části populace i pro smysluplné využití volného času výdělečně činných občanů.

Hlavním cílem rozvoje dobrovolnictví je posílení sociální soudržnosti ve společnosti. Dobrovolná činnost vnáší do moderní společnosti sociální rozměr, na kterém je její fungování životně závislá. Bez stabilního sociálního prostředí i ta nejvyspělejší společnost nemůže fungovat. Proto je tedy rozvoj dobrovolnictví jedním z nejvýznamnějších současných modernizačních trendů.

²² *Všeobecná deklarace o dobrovolnictví.* Amsterdam: IAVE – Mezinárodní asociace pro dobrovolnické úsilí, 2001. (viz příloha)

Zákon o dobrovolnické službě

Zákon o dobrovolnické službě je novou právní normou, která nemá v minulém ani současném právním řádu České republiky obdobu. Jak je již z jeho názvu patrné, neklade si za cíl upravit celou oblast dobrovolnictví, ale pouze jeho část – dobrovolnickou službu²³ a hlavně její podporu ze strany státu. Zákon se nevztahuje na „činnosti, které nesplňují znaky dobrovolnické služby stanovené tímto zákonem, i když jsou vykonávány dobrovolníky“ (§2b). Zákon o dobrovolnické službě upravuje tedy jen zlomek toho, co jsem výše popsal jako dobrovolnictví (kapitola 1.1). Neupravuje podmínky dobrovolné činnosti obecně, ale jen podmínky, které musí splnit organizace organizující dobrovolnickou službu, aby její činnost podporoval stát. Cílem zákona je tedy co nejpřesněji vymezit základní náležitosti podpory dobrovolnické služby.

Zákon o dobrovolnické službě v našem právním řádu zakotvuje několik nových pojmů, mezi něž patří dobrovolník, dobrovolnická služba, vysílající a přijímající organizace. Dobrovolnická služba vymezená tímto zákonem se od ostatní dobrovolné činnosti liší především vztahem mezi dobrovolníkem a vysílající organizací. Dobrovolnická služba je členěna na krátkodobou a na dlouhodobou. Dlouhodobá dobrovolnická služba (tedy ta, která trvá déle než tři měsíce) požívá na základě tohoto zákona silnější ochrany a také se těší výraznější státní podpoře.

Shrnutí

Zákon o dobrovolnické službě upravuje dobrovolnickou službu a její podporu ze strany státu. V zákoně je důležitá zejména definice vysílající organizace, která má být garantem (poté co získá akreditaci) dodržování tohoto zákona jak pro stát, tak pro dobrovolníky, kteří s ní uzavřou smlouvu. Podle zákona může tato organizace dobrovolníky nejen vysílat, ale také uzavírat smlouvy s dobrovolníky o výkonu dobrovolnické služby v její prospěch.

Smlouva uzavíraná podle zákona s dobrovolníky vykonávajícími dlouhodobou dobrovolnickou službu, obsahuje kromě údajů o dobrovolníkovi také dohodu o krytí dobrovolnických nákladů spojených s dobrovolnickou službou. Díky tomu nebudou už muset být dobrovolníci současně sponzory organizace, ve které působí.

²³ Termín dobrovolnická služba, jak ho používá Zákon o dobrovolnické službě se nekryje s termínem dobrovolná služba používaným výše v rozdělení dobrovolných činností.

Zákon upravuje jen určitou část dobrovolnictví, ale definicemi zužuje pojmy obecně v dobrovolnictví používané. Pravidla daná zákonem nejsou závazná pro neakreditované organizace. Přesto se objevují případy, kdy je dobrovolnictví organizované podle tohoto zákona považováno za jedinou možnou formu dobrovolnictví. Podzákonné předpisy vydávané na základě zákona, však nemohou stanovit povinnosti neopřené o zákon. *„Pokud tedy vyhláška ministerstva stanoví nějakou povinnost v návaznosti na zákon o dobrovolnické službě, nemůže se tato povinnost týkat i organizací, kterých se zákon netýká.“*²⁴

²⁴ TOŠNER, Jiří. Dobrovolnictví jako forma finanční spoluúčasti v žádosti o grant? Bez akreditace zapomeňte! [online]. Praha: 2003 [cit. 2004-01-15]. Dostupný na WWW: <<http://www.dobrovolnik.cz>>

→ Dobrovolnictví a rodina

Mgr. Alžběta Klégrová

Dobrovolnictví v rodinách není v České republice velmi rozšířeno. Existuje mnoho dobrovolnických organizací zabývajících se podporou jednotlivých členů domácnosti – speciálně dětí nebo dospělých se zdravotním nebo mentálním postižením.

HoSt Home-Start Česká republika

Host Home-Start zavádí do České republiky svého druhu novou formu práce dobrovolníků zaměřenou na podporu rodiny. Většina současných sociálních a sociálně zdravotních služeb pro rodinu probíhá mimo přirozené prostředí rodiny v prostorách státních nebo nestátních institucí (poradny pro rodinu a manželské vztahy, pedagogicko psychologické poradny, mateřská centra, ...). Některé služby postupně zavádějí i terénní programy, ve kterých je péče a podpora realizovaná také přímo v rodině formou návštěvy specializovaného pracovníka. Čistě podpůrná služba, která by zhodnocovala význam přirozeného prostředí rodiny pro její stabilizaci a rozvoj u nás zatím chybí.

HoSt Home-Start navazuje na dlouholeté zahraniční zkušenosti v podpoře rodin přímo v jejich přirozeném prostředí, a to prostřednictvím proškolených dobrovolníků, kteří jsou sami také rodiči a mohou věnovat svůj čas a zkušenosti dalším rodinám, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci. Práce dobrovolníka je zaměřena na podporu rodiče nebo rodičů, kteří mají alespoň jedno dítě v předškolním věku, tedy dítě do 6 let nebo postižené dítě do 8 let věku. Ranný věk dítěte považujeme za klíčový pro další harmonický vývoj dítěte, formování jeho osobnosti a schopnosti v budoucnu vytvářet kvalitní mezilidské vztahy. Proto máme zájem již v samém zárodku pomoci omezit rozeznaná rizika, která by mohla děti ohrozit. Práce rodiče-dobrovolníka směřující k podpoře rodiče-klienta probíhá na principu přátelské pomoci, vytváří zázemí pro rodiče, kterým v přirozené sociální síti jistota chybí, umožňuje jim získávat stabilitu, důvěru ve svoje rodičovské schopnosti, rozšiřovat okruh jejich dovedností, posilovat jejich motivaci pro zvládání nepříznivých životních situací a začleňovat je do širší sociální sítě.

Dobrovolníci HoStu napomáhají překonávat důsledky různorodých situací – např.: osamělost, odchod nebo úmrtí jednoho z rodičů, dlouhodobé zdravotní postižení rodičů nebo dětí, akutní potřeba podpory – např. u poporodní deprese, nedostatek zkušeností s rodičovstvím a chodem rodiny a domácnosti (např. u rodičů, kteří vyrostli v dětském domově), pomoc

adoptivním rodičům v počátečním období sžívání se s dítětem a návalu nových neznámých povinností a zodpovědností. Zároveň suplují nevyhovující nebo neexistující sociální vazby rodičů a napojují je na další možnosti komunity, ve které rodina žije, s cílem omezovat - sociální izolaci.

HoSt Home – Start je součástí velké „rodiny“ organizací Home-Start International, která sdružuje 18 organizací / poboček v řadě zemí – např. v Nizozemsku, Norsku, Maďarsku, Rusku, Litvě, v Austrálii, Kanadě, USA, Keni, Sri Lance a dalších. Zakladatelskou zemí je Velká Británie, která rozvíjí tuto formu podpory rodin od roku 1973.

Způsob práce organizace:

Jak již bylo zmíněno HoSt obecně přináší do neziskového sektoru v České republice nový trend dobrovolnické práce. Podmínkou dobrovolnictví HoStu je, že dobrovolníky se mohou stát pouze osoby, které mají vlastní zkušenosti s rodičovstvím. Tzn. oproti mladým dobrovolníkům-studentům přivádí HoSt k dobrovolnictví osoby starší, svým způsobem zralejší, které mají mnoho životních zkušeností, které mohou v průběhu své práce uplatnit a dále rozvíjet.

Nejdůležitějším článkem v celé práci jsou dobrovolníci, bez kterých by služby HoStu vůbec nemohly existovat.

Cílem je podpořit stabilitu rodičů prostřednictvím zkušeností dobrovolníků s vlastním rodičovstvím v kombinaci se speciálními dovednostmi získanými v průběhu přípravného kurzu, a tím podpořit vznik harmonického prostředí pro zdravý vývoj dítěte. Hlavní myšlenkou projektu HoSt - Podpora rodiny je tedy podpora rodičů prostřednictvím dobrovolníků, kteří jsou sami rodiči, a kteří již překonali různé fáze vývoje rodiny, a mají tak konkrétní představu o situacích a problémech, do kterých se mladí, nezkušení rodiče mohou dostat.

Díky svým zkušenostem mohou rodiče-dobrovolníci pochopit a i předvídat různé nepříjemné/sociálně patologické situace, které mohou v průběhu zakládání nebo fungování mladé rodiny nastat (mladou rodinou rozumíme rodinu, kde je alespoň jedno dítě ve věku okolo 6 let).

Služba je svým pojetím zaměřena na předcházení rizikům již ve stádiu jejich zrodu a na podporu vývoje dětí v ranném stádiu vývoje, které je z hlediska formování osobnosti a budoucích mezilidských vztahů nejpodstatnější.

Posilování kompetencí rodičů zvládat pro ně náročné problémy služba směřuje k omezení potenciální konfliktnosti rodinného prostředí. HoSt je vstřícným a nápomocným zázemím pro rodiče, kterým v přirozené sociální síti podobná jistota chybí. Služba funguje na principu

dobrovolné přátelské pomoci zkušeného rodiče-dobrovolníka nezkušenému rodiči klientu, občana občanovi. Umožňuje klientům získat stabilitu, kompetence a pozitivní motivaci pro vytvoření stabilního a láskyplného zázemí pro vývoj jejich dětí.

Dobrovolníci HoStu napomáhají překonávat důsledky nepříznivých životních událostí (odchod nebo úmrtí jednoho z rodičů, osamělost, nezaměstnanost, závažné nebo dlouhodobé zdravotní postižení rodičů nebo dětí a další), ale i vyrovnávání minulých handicapů, nedostatek zkušeností s rodičovstvím a chodem rodiny a domácnosti (např. rodiče, kteří vyrostli v dětských domovech). Zároveň pomáhají rodině začlenit se do širšího sociálního kontextu/prostředí dočasným suplováním nevyhovujících nebo neexistujících sociálních vztahů a postupně ji napojují do dalších možností komunity, v níž rodina žije, a tak zabránit sociální izolaci (izolovaní otcové nebo matky, české nebo cizinecké rodiny, které jsou v komunitě nové).

Před zahájením svého působení v rodinách musí všichni dobrovolníci projít přípravným kurzem pro práci s rodinou a dětmi, aby byli správně vyškoleni a nabyli vhodné znalosti a zkušenosti. Návštěvy v domácnostech probíhají pouze na pozvání rodičů, tedy se souhlasem klienta (písemným souhlasem v souladu se zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí)

Dobrovolníci jsou do kurzu vybíráni na základě podrobného individuálního rozhovoru s psychologem sdružení. Pohovoru se účastní nejméně dva pracovníci HoStu. Pokud dobrovolník splňuje všechny podmínky je přijat do projektu (tzn. zkušenost s rodičovstvím, dostatek empatie, tolerantnost, otevřenost, bezúhonnost, vyrovnaná osobnost a další). Před zahájením svého působení v rodinách musí všichni dobrovolníci projít přípravným kurzem pro práci s rodinou a dětmi, aby nabyli vhodné znalosti a zkušenosti. Témata kurzu jsou například: Důvěrnost vztahu dobrovolník-rodina; Hranice vztahu dobrovolník-rodina; Sociálně-právní ochrana dětí; Rodinná a sociální problematika; První návštěva v rodině (interaktivní modelování možných situací při první návštěvě); Ukončování vztahu dobrovolník-rodina a další.

V průběhu služby/návštěv v rodinách se může jak dobrovolník, tak rodina kdykoliv obracet na koordinátora projektu s případnými problémy či žádostmi o informace. Dobrovolník dochází na pravidelné supervize.

Práce dobrovolníka spočívá zejména v :

- Pomoci při zajištění chodu domácnosti.
- Pomocí s péčí (a výchovou) o dítě.
- Provázení a pomoc při vyplňování volného času.
- V rámci svých možností se snaží podporovat vytváření pozitivních, přátelských vztahů v rámci rodiny a komunity.
- Důležitou dovedností dobrovolníka je, že umí rodičům naslouchat, poradit a pochopit jejich trápení (ale i radosti) a životní situace, ve kterých se právě nacházejí, a se kterými se nemají komu svěřit.

Rodiče, kteří se na HoSt obrátí budou nejprve podrobně informováni o službách HoStu. V případě zájmu o službu je navštíví v jejich domově koordinátor projektu, aby zjistil, jaká je situace a požadavek rodiny, se kterým by chtěla pomoci, a následně potom mohl pro rodinu vybrat vhodného dobrovolníka. Na další návštěvu přichází koordinátor s vyškoleným dobrovolníkem. Rodina a dobrovolník jsou seznámeni, pokud oba souhlasí a osobně si vyhovují, domluví si termíny, kdy a za jakých podmínek do jejich domácnosti bude dobrovolník docházet (rodina může konkrétního dobrovolníka odmítnout, aniž by tím ztratila nárok na dalšího).

V průběhu služby/návštěv v rodinách se může jak dobrovolník, tak rodina kdykoliv obracet na koordinátora projektu s případnými problémy či žádostmi o informace. Dobrovolník dochází na pravidelné supervize.

→ Seznam literatury:

- DUBEN, Rostislav. *Neziskový sektor v ekonomice a společnosti*. Praha: CODEX Bohemia s.r.o.,1996.
- FRIČ, Pavol; kol. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice. Výsledky výzkumu NROS a AGNES*. Praha: AGNES a NROS, 2001.
- FRIČ, Pavol. *Význam dobrovolnictví v moderní společnosti* [online]. Praha: 2002 [cit. 2004-01-15].
Dostupný na WWW:
<http://www.dobrovolnik.cz/nazory.shtml?restrict=number.....1&res_val=22>
- HALBA, Bénédicte. *Legal Regulations Related to Volunteering* [online]. 2001 [cit. 2003-02-10].
Dostupný na WWW: <<http://www.euro-volunteer.org>>
- KOSKOVÁ, Helena. *Labyrint žití v srdci Evropy aneb EVS dobrovolníci v České republice. Bakalářská práce*. Praha: FSV UK, 2002.
- LAŠTOVKA, Marek; kol. *Pražské spolky. Soupis pražských spolků na základe úředních evidencí z let 1895 – 1990*. Scriporium, 1998.
- MESTHENEOS, Liz. *Main Trends in Voluntarism* [online]. 2001 [cit. 2003-02-10].
Dostupný na WWW: <<http://www.euro-volunteer.org>>
- OCHMAN, M.; JORDAN, P. *Dobrovolníci: Cenný zdroj*. Baltimore: The John Hopkins Univesity for Policy Studies, 1997.
- SCHNEIDER Luc. *Social and Demographic Characteristics of Volunteers* [online]. 2001 [cit. 2003-02-10].
Dostupný na WWW: <<http://www.euro-volunteer.org>>
- TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: Teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: Sociopress, 1996.
- TOŠNER, Jiří; SOZANSKÁ, Olga. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál, 2002.
- TOŠNER, Jiří. *Dobrovolnictví jako forma finanční spoluúčasti v žádosti o grant? Bez akreditace zapomeňte!* [online]. Praha: 2003 [cit. 2004-01-15].
Dostupný na WWW: <<http://www.dobrovolnik.cz>>
- TUTR, Vojtěch. *Zákon o dobrovolnictví* [online].Praha: 2003 [cit. 2004-01-15]. Dostupný na WWW:
<http://www.dobrovolnik.cz/nazory.shtml?restrict=number.....1&res_val=20>
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2002.

Dobrovolníci v zařízeních sociální a zdravotní péče. Sborník referátů z 11. konference klubu UNESCO v Kroměříži. Klub UNESCO Kroměříž a HESTIA, 2002.

Druhy dobrovolnictví [online]. Praha: 2002 [cit. 2003-02-10].

Dostupný na WWW: <http://www.dobrovolnik.cz/d_druhy.shtml>

Für mich und für andere. Freiwilliges Soziales Jahr, Freiwilliges Ökologisches Jahr. Berlin: Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, 2002.

Gabriel ve škole. Praha: AGNES, 2001.

Kdo je dobrovolník [online]. Praha: 2002 [cit. 2004-01-15].

Dostupný na WWW: <http://www.dobrovolnik.cz/d_druhy.shtml>

Lois et textes concernant le bénévolat/volontariat. [online]. Paris: 2003 [cit. 2004-02-11].

Dostupný na WWW: <<http://www.iriv.net/>>

Pravidla pro udělování akreditací vysílajícím organizacím v oblasti dobrovolnické služby. [online].

Praha: 2003 [cit. 2003-10-15]. Dostupný na WWW: <mvr.cz>

Všeobecná deklaráce o dobrovolnictví. Amsterdam: IAVE – Mezinárodní asociace pro dobrovolnické úsilí, 2001.

The legal status of volunteers [online]. 2003 [cit. 2004-01-30]. Dostupný na WWW:

<<http://www.ncvo-vol.org.uk/Asp/search/docViewer.aspx?siteID=2&slID=21&documentID=1039&catID=9>>

- **Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem, státním rozpočtem České Republiky a rozpočtem hlavního města Prahy**

- **ESF napomáhá rozvoji zaměstnanosti podporou zaměstnanosti, podnikatelského ducha, rovných příležitostí a investicemi do lidských zdrojů.**

Copyright:
Vzdělávací institut ochrany dětí, o.p.s.
Alžběta Klégrová, Lucie Šormová

Typografická úprava:
AGAMA poly-grafický ateliér, s. r. o., Na Výši 4, 150 00 Praha 5

Tisk:
Květoslav Zaplatílek, Vesec 66

Vydal:
Vzdělávací institut ochrany dětí v roce 2006
U Pergamenky 1511/3, 170 00 Praha 7

ISBN 80-86991-68-7

VZDELÁVACÍ INSTITUT
OCHRANY DĚTI